

Anna Tobolska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej,
ul. Dźwigielowa 27, 61-680 Poznań, juli@amu.edu.pl

Czynniki lokalizacji fabryk wybranych korporacji międzynarodowych w Polsce

Zarys treści: W pracy scharakteryzowano czynniki lokalizacji filii trzech międzynarodowych koncernów, które dokonały inwestycji bezpośrednich w przemyśle polskim.: Swedwood Poland Sp. z o.o. w Chlstawie, Volkswagen Motor Polska Sp. z o.o. w Polkowicach i EXIDE Technologies SA w Poznaniu. Zestaw najważniejszych czynników uzyskano drogą wywiadu kwestionariuszowego z przedstawicielami dyrekcji tych przedsiębiorstw, a następnie dokonano ich kwantytatywnej oceny w podziale na cztery grupy: rynkowe, kosztowe, zaopatrzeniowe i „miękkie”. Praca zawiera również przegląd ujęć definicyjnych pojęcia czynnik lokalizacji oraz podejść teoretycznych związanych z motywami lokalizacji inwestycji zagranicznych.

Słowa kluczowe: korporacje międzynarodowe, czynniki lokalizacji: rynkowe, kosztowe, zaopatrzeniowe, miękkie

Wstęp

Pojęcie czynnika lokalizacji (*Standortfaktor*) wprowadził do literatury Alfred Weber w swojej pracy z 1909 r. „Über den Standort der Industrien”, dotyczącej teorii lokalizacji przemysłu. Od tamtej pory pojęcie czynnika lokalizacji ewoluowało wraz ze zmieniającymi się warunkami gospodarczymi, społecznymi i technicznymi. Szczególny wpływ na zmiany znaczenia i wagi klasycznych, weberowskich czynników lokalizacji mają procesy globalizacji. Nowe reguły gry ekonomicznej powodują, że decyzje o lokowaniu działalności przez inwestorów są zależne od bardzo wielu czynników, mających znaczenie nie tylko w miejscu lokalizacji, ale i w bardzo odległych obszarach, z którymi są powiązane siecią wzajemnych współzależności. Nowe warunki działalności firm w gospodarce globalnej, takie jak np. liberalizacja międzynarodowych przepływów kapitału czy nowe techniki telekomunikacyjne (internet), przyczyniły się do powstania przedsiębiorstw międzynarodowych w formie korporacji i konglomeratów wielu firm, o zróżnicowanym statusie prawnorganizacyjnym, których celem jest uzyskanie jak największej efektywności ekonomicznej w skali globalnej. Strategia i organizacja tych megaprzsiębiorstw międzynarodowych, ich wielkość, pozycja konkurencyjna, stopień ich internacjo-

nalizacji oraz branża, w której działają, różnicuje kryteria decyzyjne co do lokalizacji ich działalności. Wybór miejsca lokalizacji przez firmę międzynarodową ma bardzo istotne znaczenie z punktu widzenia rozwoju danego miejsca i regionu. Jednocześnie dla geografii ekonomicznej ustalenie czynników lokalizacji przez inwestorów zagranicznych jest jednym z najważniejszych problemów badawczych, związanych z przepływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Czynniki lokalizacji – wielość ujęć i zdefiniowań

W literaturze funkcjonuje wiele ujęć i definicji czynników lokalizacji. W ujęciu klasycznym, sformułowanym przez Webera, czynnik lokalizacji to „jedna z wyraźnie zarysowujących się korzyści, która przejawia się w działalności gospodarczej wówczas, gdy działalność ta jest prowadzona w określonym punkcie lub obszarze. Przez korzyści należy rozumieć oszczędności w kosztach produkcji. Ich osiągnięcie łączy się z tym, że produkcja określonego wyrobu w danym punkcie lub obszarze odbywa się przy mniejszym nakładzie kosztów niż w każdym innym punkcie lub obszarze” (za: Budner 2004). W późniejszych pracach polskich autorów dotyczących tej problematyki badawczej pojęcie czynników lokalizacji przedstawiane jest w nieco szerszej perspektywie, np. Zajda (1972) jako czynniki lokalizacji traktuje „wszystkie okoliczności wpływające bezpośrednio lub pośrednio na najkorzystniejszy wybór miejsca lokalizacji działalności przemysłowej”, a Kortus (1986) definiuje czynniki lokalizacji przemysłu jako „warunki (np. koszty), wpływy, siły i inne motywy, które w sposób pozytywny lub negatywny oddziałują na funkcjonowanie przemysłu w danym miejscu”. Z kolei Godlewska (2001) oraz Wieloński (2005) i Kuciński (2009) za czynniki lokalizacji uznają „specyficzne cechy poszczególnych miejsc, mające bezpośredni wpływ na kształtowanie się nakładów inwestycyjnych w trakcie budowy obiektów firmy, a także rentowności netto działalności gospodarczej realizowanej w tych miejscach”. Stryjakiewicz (2009) przedstawiając ewolucję weberowskiej koncepcji czynników lokalizacji, zwraca uwagę, że są one rozumiane jako korzyści związane z miejscem, a nie np. z technologią lub innymi uwarunkowaniami o charakterze przestrzennym. Ponadto autor ten odwołuje się do ustaleń Tarskiego (1963, za: Stryjakiewicz 2009), który rozgranicza pojęcia „czynnik lokalizacyjny” i „korzyść lokalizacyjna” i przez czynniki lokalizacyjne rozumie „wszystkie okoliczności wpływające bezpośrednio na najkorzystniejszy wybór miejsca zakładu lub ośrodka produkcyjnego. [...] Czynnik lokalizacyjny wpływa na wybór wariantu lokalizacyjnego i wpływa na to, że lokalizacja może [...] okazać się w określonym miejscu bardziej lub mniej korzystna”. Jeszcze nieco inne zdefiniowanie czynników lokalizacji przedstawił Budner (2004), który określa je jako „wymogi i walory lokalizacyjne, gdyż z jednej strony są to pewne wymagania (potrzeby) stawiane przez inwestora, które powinny spełniać określone miejsca dla zapewnienia odpowiednich korzyści. Z drugiej zaś są to walory użytkowe, czyli wszystkie wartości, które oferuje określone miejsce w celu najlepszego zaspokojenia potrzeb inwestora”.

Należy również zaznaczyć, że w literaturze termin „czynniki lokalizacji” używany jest bardzo często zamiennie z terminami: „motywy lokalizacji”, „warunki loka-

lizacji” bądź „uwarunkowania lokalizacji”, a Budner (2004) i Kuciński (2009) wprowadzają dodatkowo pojęcie „walory lokalizacji”. Różnice między tymi terminami są nieostre i słabo eksponowane przez poszczególnych autorów. Najbardziej jednoznacznie zdefiniowali różnice między „czynnikami” a „warunkami” Chojnicki i Czyż (2005): „Warunki to te własności, które mają charakter zastany i słabo sterowalny w krótkich okresach, natomiast czynniki to te cechy, które mają charakter czynny i są bardziej sterowalne”.

Obok wielości ujęć i zdefiniowań pojęcia czynnika lokalizacji drugim istotnym zagadnieniem jest lista tych czynników, uznawanych za decydujące przy wyborze miejsca inwestycji. Jest to lista dynamiczna, gdyż znaczenie czynników lokalizacji zmienia się, niektóre tracą stopniowo na znaczeniu, inne zyskują, gdy pojawiają się nowe okoliczności. Jak zauważa Dziemianowicz (1997), „czynniki lokalizacji nie są stałe i nie są zbiorem zamkniętym”.

Do tradycyjnych czynników lokalizacji, tzn. takich, które w przeszłości wywierały silny wpływ na wybór lokalizacji przedsiębiorstw, należą: baza surowcowa, rynek zbytu, transport, siła robocza, korzyści aglomeracji. Siła oddziaływania tych czynników na decyzje lokalizacyjne zmieniła się, choć nadal nie są bez znaczenia. Nowy kontekst oddziaływania tych tradycyjnych czynników przedstawia w swoim opracowaniu Stryjakiewicz (2009). Najważniejszy klasyczny czynnik lokalizacji – koszty transportu – współcześnie nie tyle decyduje o lokalizacji inwestycji, ile modyfikuje przestrzeń gospodarczą w wyniku lokalizacji inwestycji. Wówczas dochodzi bowiem do powstania nowych powiązań logistycznych z wyspecjalizowanymi firmami, a więc formuje się nowy układ gospodarczy w postaci sieci lub koncentracji działalności gospodarczej różnego typu, np. klastrów. Następuje też zazwyczaj intensyfikacja powiązań międzyregionalnych w różnych skalach przestrzennych, od lokalnej po globalną. Przy lokalizacji niektórych przedsiębiorstw czynnik transportu ma ponadto nadal istotne znaczenie, ale w odniesieniu do wybranych rodzajów transportu, np. lotniczego lub dostępu do połączeń autostradowych. Również znaczenie klasycznego czynnika lokalizacji, jakim była siła robocza, uległo zmianom, gdyż coraz mniej liczy się jej koszt, a pierwszorzędowe znaczenie zyskuje jakość, a więc kwalifikacje pracowników, ich elastyczność, kreatywność. Wraz z pojawieniem się nowych przemysłów i działalności gospodarczych, nowych technologii i związanych z nimi potrzeb firm obok klasycznych czynników lokalizacji pojawiły się nowe czynniki, wzbogacone o nowe aspekty oddziaływań na decyzje lokalizacyjne. Syntetyczny przegląd najważniejszych czynników lokalizacji i ich zmian przedstawił Dziemianowicz (1997), a za nim Budner (2004) oraz Wieloński (2005), w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych przez Bergina i Eagana z 1964 r. oraz Brenkego z 1996 r. Porównując te wyniki Wieloński stwierdza, że w ciągu 30 lat, które dzielą oba badania, liczba czynników lokalizacji zwiększyła się, a wśród nowych znalazły się m.in.: bliskość instytucji otoczenia biznesu, placówek naukowo-badawczych i kształcących kadry oraz czynniki pozaekonomiczne (np. wizerunek regionu). Na znaczenie czynników pozaekonomicznych, personalnych, związanych z behawioralnym podejściem do problemu lokalizacji, zwracali już uwagę Pred (1967), Hamilton (1974), a także Hurst (1978) w swojej koncepcji *homo satisfaciendus* (por. np. Budner 2004, Wieloński 2005, Stryjakiewicz 2009).

Wśród współczesnych czynników lokalizacji szczególnego znaczenia nabierają czynniki instytucjonalne. Pojęcie to wprowadził do literatury Stryjakiewicz w 1999 r., który zwraca uwagę, że „obecnie decyzje lokalizacyjne są efektem negocjacji i umów między różnymi uczestnikami gry ekonomicznej. Decyzje te są uwarunkowane z jednej strony strategiami firm (często ponadnarodowych), z drugiej – instytucjonalnymi układami władzy na różnych poziomach” (Stryjakiewicz 2009). Jako typowy przykład czynnika instytucjonalnego cytowany autor wymienia specjalne strefy ekonomiczne.

Ważnym aspektem analizy lokalizacyjnej jest podział czynników lokalizacji i ocena ich wpływu na decyzje lokalizacyjne. Jednym z częściej stosowanych podziałów jest rozróżnienie na czynniki twarde (mieralne, obiektywnie identyfikowalne), takie jak np.: koszty transportu, koszty pracy, podatki, i miękkie (subiektywne, trudno mieralne), takie jak np. atrakcyjność miejsca zamieszkania, bezpieczeństwo, przychylność postaw społecznych (podział ten przedstawili w 1995 r. Grabow, Henckel, Hollbach-Grömig, a w polskiej literaturze np. Dziemiałowicz 1997, Wieloński 2005, Kuciński 2009, Stryjakiewicz 2009).

Czynniki lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) są efektem przemieszczania działalności międzynarodowych przedsiębiorstw, ich ekspansji na zagraniczne rynki w celu zwiększenia swojej konkurencyjności. W wyniku tej ekspansji powstają wielkie korporacje firm o zdywersyfikowanej działalności, zarówno produktowej (różnicowany asortyment produktów), jak i przestrzennej (działalność rozproszona w wielu krajach i na różnych kontynentach).

Czynniki lokalizacji inwestycji zagranicznych są związane z motywami ekspansji podejmowanej przez korporacje na rynkach międzynarodowych w formie przepływów BIZ. Do podstawowych czynników determinujących przepływy BIZ Kuciński (2009) zalicza lepsze niż w kraju macierzystym warunki inwestowania. Według cytowanego autora uwarunkowania napływu BIZ można rozpatrywać przez pryzmat motywów uwzględnianych przez przedsiębiorstwo przy podejmowaniu decyzji o inwestowaniu, takich jak:

- motywy rynkowe, związane z poszerzeniem rynków zbytu lub umocnieniem na nim swojej pozycji;
- motywy kosztowe, wynikające z korzystniejszych relacji kosztów w kraju docelowej inwestycji niż w kraju macierzystym, np. kosztów pracy, energii, usług finansowych, obciążeń podatkowych;
- zaopatrzeniowe, polegające na zapewnieniu dostaw surowców czy dostępu do technologii;
- strategiczne, związane z pozyskiwaniem strategicznych aktywów (know-how, technologie, kanały dystrybucji), pozwalających utrzymać lub zwiększyć konkurencyjność na rynku regionalnym lub globalnym.

Z kolei Domański (2001) ze względu na motywy lokalizacji wyróżnił dwa podstawowe typy bezpośrednich inwestycji zagranicznych: (1) zorientowane na zdobywanie lub utrzymanie miejscowego rynku oraz (2) ukierunkowane na wzrost efektywności poprzez obniżkę kosztów lub dostęp do istotnych zasobów. Cytowany autor podkreśla, że zdecydowana większość inwestycji zagranicznych na świecie należy do pierwszej grupy. Z kolei motywy kosztowe wiążą się przede wszystkim z wykorzystaniem niższych kosztów płac w kraju przyjmującym i dotyczą branż najbardziej pracochłonnych. Cechą tego rodzaju inwestycji jest zazwyczaj orientacja eksportowa.

W analizach dotyczących lokalizacji BIZ zwraca się ponadto uwagę na wzrost znaczenia miękkich, niekosztowych czynników lokalizacji, takich jak jakość pracy, jakość usług dla przedsiębiorstw, sprawność administracji, poziom infrastruktury, jakość środowiska zamieszkania, a także przejrzystość reguł działania biznesu.

Motywy determinujące napływ BIZ są przedmiotem licznych rozważań teoretycznych, uwzględniających wiele czynników traktowanych interdyscyplinarnie (ekonomicznych i pozaekonomicznych), zarówno w ujęciu makro- (kraj), jak i mikroekonomicznym (przedsiębiorstwo). Syntetyczny przegląd tych podejść teoretycznych przedstawiają m.in. Dziemianowicz (1997), Zorska (1998), Rymarczyk (2004), Wdowicka (2005), Gorynia (2007), Tobolska (2008). Z punktu widzenia geografii społeczno-ekonomicznej na uwagę zasługuje eklektyczna teoria produkcji międzynarodowej Dunninga (1980), która łączy elementy mikro- i makroekonomiczne i w sposób kompleksowy określa przyczyny zagranicznej ekspansji kapitału (w polskiej literaturze szczegółowe omówienie tej koncepcji przedstawili m.in. Dziemianowicz 1997, Zorska 1998, Rymarczyk 2004, Wdowicka 2005, Wieloński 2005, Gorynia 2007). J.H. Dunning wyróżnił trzy grupy czynników, które decydują o podjęciu inwestycji za granicą i stanowią o jej przewadze konkurencyjnej. Pierwsza grupa dotyczy posiadania specyficznych własności i zasobów, takich jak m.in. wiedza, umiejętności i doświadczenie, unikatowa technologia, posługiwanie się specyficznymi metodami organizacji i zarządzania, marka firmy. Posiadanie tej specyficznej przewagi własnościowej motywuje przedsiębiorstwo do jej internalizacji (monopolizacji), a nie do eksternalizacji, czyli odstępowania niepowiązanym firmom na podstawie np. umowy licencyjnej. Spełnienie tych warunków skłania przedsiębiorstwa do kolejnego posunięcia, jakim jest połączenie posiadanej przewagi z co najmniej jednym walorem lokalizacyjnym w kraju innym niż macierzysty. Gdyby nie istniały przewagi lokalizacyjne danego kraju (w dziedzinie wyposażenia w zasoby, np. tania siła robocza, z unikalnymi kwalifikacjami), jego rynek byłby zaopatrywany przez eksport.

Układ i siła przewag konkurencyjnych w przedsiębiorstwie wyjaśnia alternatywne sposoby działalności przedsiębiorstw na zagranicznych rynkach w postaci eksportu, BIZ lub porozumień i umów (por. tab. 1).

Koncepcja Dunninga traktowana jest jako narzędzie analityczne do wyjaśniania i przewidywania zachowań przedsiębiorstw w sferze zagranicznych inwestycji bezpośrednich, wykorzystuje przy tym aparat badawczy geografów ekonomicznych w postaci teorii lokalizacji. Aby doszło bowiem do produkcji międzynarodowej, przewaga własnościowa przedsiębiorstwa musi zostać połączona z walorami lokaliza-

Tabela 1. Przewagi przedsiębiorstwa a sposoby działania na rynkach zagranicznych

Sposoby ekspansji	Przewagi wynikające z		
	własności (O)	internalizacji (I)	lokalizacji za granicą (L)
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne	tak	tak	tak
Eksport	tak	tak	nie
Kontrakty na transfer zasobów i umiejętności	tak	nie	nie

Źródło: Dunning (1981, za: Zorska 1998).

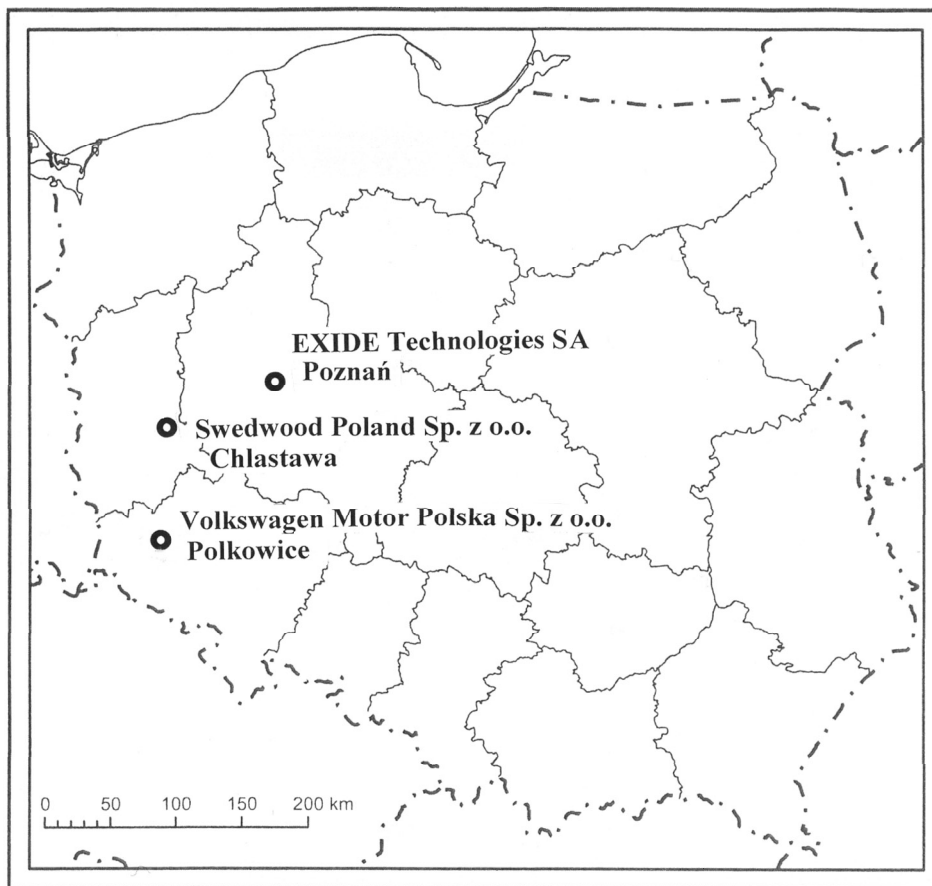
cyjnymi innego kraju. Korporacja międzynarodowa musi więc w swych decyzjach o lokowaniu działalności zagranicznej uwzględnić wiele czynników lokalizacji o różnym charakterze. Można zatem stwierdzić, że czynniki lokalizacji determinują przestrzenny podział inwestycji, produkcji, a także kierunków międzynarodowych strumieni handlu i BIZ. Należy też podkreślić, że liczba tych czynników i ich waga są zmienne w zależności np. od rodzaju działalności korporacji, jej wielkości czy warunków otoczenia.

Wśród innych ujęć teoretycznych wyjaśniających wpływ czynników lokalizacji na decyzje przedsiębiorstw o umiędzynarodowieniu działalności gospodarczej bardzo często przywoływana jest międzynarodowa teoria cyklu życia produktu Vernona z 1966 r. (szczegółowo omówiona m.in. w opracowaniach Dziemianowicza 1997, Zorskiej 1998, Rymarczyka 2004, Wdowickiej, 2005, Wielońskiego 2005, Goryni 2007, Tobolskiej 2008), w której autor wyodrębnił kilka faz cyklu życia produktów, różniących się wymaganiami lokalizacyjnymi. Jednak procesy globalizacji i związane z tym zmiany regulacji w gospodarce wpływają na zacieranie się różnic w czynnikach lokalizacji, decydujących o przestrzennym zróżnicowaniu produkcji w poszczególnych fazach cyklu życia produktów, tak wyraźnie eksponowanych przez autora w okresie powstawania teorii.

Empiryczna analiza czynników lokalizacji na przykładzie Swedwood Poland sp. z o.o., Volkswagen Motor Polska sp. z o.o. i EXIDE Technologies SA

Empiryczna analiza czynników lokalizacji dotyczy trzech przypadków inwestycji zagranicznych w postaci fabryk, będących filiami koncernów międzynarodowych (ryc. 1).

- 1) Swedwood Poland Sp. z o.o. – fabryka zlokalizowana w małej wsi Chlastawa koło Zbąszynka, w województwie lubuskim, będąca oddziałem międzynarodowego koncernu Swedwood International Ltd, który z kolei należy do holdingu IKEA; fabryka jest inwestycją greenfield, wybudowaną w 1999 r. i produkuje meble wyłącznie dla sieci sklepów IKEA;

Ryc. 1. Lokalizacja Swedwood Poland Sp. z o.o., Volkswagen Motor Polska Sp. z o.o. i EXIDE Technologies SA w układzie administracyjnym Polski
Źródło: opracowanie własne.

- 2) Volkswagen Motor Polska Sp. z o.o. – fabryka zlokalizowana w Polkowicach, w podstrefie Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, jest oddziałem niemieckiego koncernu Volkswagen AG i wytwarza silniki wysokoprężne dla wielu modeli aut koncernu, produkowanych w różnych lokalizacjach na świecie; fabryka została wybudowana w 2000 r.;
- 3) EXIDE Technologies SA, do 2008 r. Centra SA – fabryka zlokalizowana w Poznaniu, przejęta w trybie prywatyzacji kapitałowej w 1995 r. przez amerykańskiego inwestora strategicznego EXIDE Technologies. W Poznaniu koncern produkuje akumulatory do samochodów ciężarowych i autobusów, pojazdów rolniczych, pojazdów budowlanych oraz do aut osobowych.

Dla ustalenia czynników lokalizacji wybranych filii koncernów międzynarodowych w Polsce przeprowadzono wywiady kwestionariuszowe z przedstawicielami ich zarządów. W kwestionariuszu wywiadu przedstawiono listę 29 najczęściej wy-

Tabela 2. Znaczenie czynników lokalizacji Swedwood Poland Sp. z o.o. w Chlastawie, Volkswagen Motor Polska Sp. z o.o. w Polkowicach i EXIDE Technologies SA w Poznaniu

Rodzaj	Lp.	Czynnik lokalizacji	Swedwood	VWMP	EXIDE
Rynkowe	1.	zdobycie i utrzymanie rynku	0	4	5
	2.	podążanie za konkurencją	0	1	4
	3.	popyt na produkty fabryki na rynku lokalnym i krajowym	1	4	5
	4.	dobra dostępność do innych rynków europejskich	5	2	5
Kosztowe	5.	niższe koszty pracy	4	5	5
	6.	niższe koszty funkcjonowania w tym regionie	4	5	5
	7.	ulgi podatkowe	5	5	0
	8.	możliwość korzystnego nabycia gruntów	5	5	0
	9.	zachęty inwestycyjne i przyjazne uregulowania prawne krajowe	4	4	3
	10.	poziom rozwoju infrastruktury technicznej	5	4	5
	11.	bliskość zachodniej granicy	5	5	5
	12.	bliskość połączeń kolejowych	5	4	3
	13.	bliskość autostrady (realne plany jej budowy)	2	4	4
	14.	dobra dostępność lotnicza	0	2	3
	15.	liberalne wymagania ekologiczne	2	1	0
Zaopatrzeniowe	16.	dostępność wykwalifikowanych pracowników	4	5	5
	17.	dobra wydajność i jakość pracy polskich pracowników	5	5	3
	18.	bliskość źródeł surowców i półproduktów	4	0	5
	19.	bliskość dostawców i kooperantów, usługodawców	4	1	5
	20.	dostępność usług dla pracowników firmy	1	3	4
Miękkie	21.	pozytywne postawy polskich pracowników wobec pracy	5	4	5
	22.	inicjatywa i współpraca władz samorządowych	5	4	4
	23.	jakość obsługi w urzędzie	5	4	1
	24.	przychylność społeczności lokalnej	5	4	4
	25.	pozytywne doświadczenie innych firm inwestujących w regionie	5	3	3
	26.	dostępność informacji o regionie	4	4	5
	27.	poziom rozwoju społeczno-gospodarczego regionu	3	5	5
	28.	dobry wizerunek regionu	3	5	5
	29.	atrakcyjność otoczenia i krajobrazu	1	3	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie wywiadów kwestionariuszowych z przedstawicielami dyrekcji przedsiębiorstw.

mienianych w literaturze czynników lokalizacji do oceny według pięciostopniowej skali: od „5” bardzo ważne do „1” najmniej ważne, a ocena „0” oznaczała, że dany czynnik nie był w ogóle brany pod uwagę przy lokalizacji inwestycji. Była również możliwość wymienienia innych czynników lokalizacji, istotnych w odczuciu przedstawicieli dyrekcji fabryk, którzy odpowiadali na pytania kwestionariusza. Taki sposób zebrania informacji o czynnikach lokalizacji pozwolił na ich kwantytatywną ocenę (tab. 2). Analizę czynników lokalizacji przeprowadzono w oparciu o ich podział na cztery grupy: czynniki rynkowe, kosztowe, zaopatrzeniowe (które są jednocześnie uznawane za czynniki „twarde”) oraz oddzielną grupę czynników miękkich (tab. 2). Określono również wagę uzyskanych ocen wszystkich czynników należących do tej samej grupy w stosunku do maksymalnie możliwej do uzyskania oceny w tej grupie. Wagę tę wyliczono jako udział procentowy sumy uzyskanych ocen w stosunku do maksymalnie możliwej sumy ocen, tj. „5”, pomnożonej przez liczbę czynników w danej grupie (tab. 3). Wyliczone wagi poszczególnych grup czynników posłużyły do wykreślenia profilu lokalizacyjnych, tj. wykresów, które są graficznym przedstawieniem wagi poszczególnych grup czynników dla analizowanych przedsiębiorstw (ryc. 2).

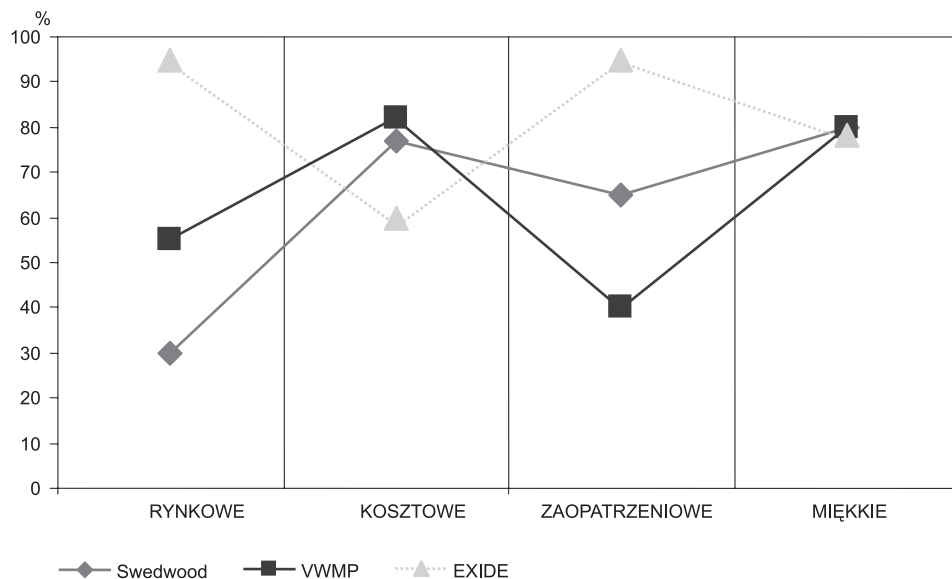
Najważniejszymi czynnikami lokalizacji w przypadku poszczególnych fabryk były:

- 1) dla Swedwood Poland Sp. z o.o. w Chlastawie czynniki miękkie (uzyskały najwyższą wagę wśród ocen, tj. 80%), a w szczególności dla lokalizacji fabryki znaczenie miała bardzo dobra współpraca z władzami samorządowymi, przychylność społeczności lokalnej oraz postawy polskich pracowników wobec obowiązków służbowych; na drugim miejscu znalazły się czynniki kosztowe i zaopatrzeniowe, do których należały ulgi podatkowe, możliwość korzystnego nabycia gruntów, poziom infrastruktury technicznej, dostępność linii kolejowych, a także bliskość zachodniej granicy Polski; ten ostatni czynnik lokalizacji związany jest z czynnikiem z grupy rynkowych, tj. dobrą dostępnością innych rynków europejskich, który dla Swedwood ma duże znaczenie ze względu na to, że niemal cała produkcja tego przedsiębiorstwa skierowana jest na eksport, do sieci sklepów IKEA;
- 2) dla Volkswagen Motor Polska w Polkowicach dwie grupy czynników: kosztowe oraz miękkie (choć w tej pierwszej grupie znalazło się więcej z oceną najwyższej ważności, tj. „5”); wśród czynników kosztowych jako najważniejsze zostały wskazane: niższe koszty pracy oraz funkcjonowania zakładu, co związane jest z

Tabela 3. Wagi grup czynników lokalizacji wybranych korporacji międzynarodowych (w % sumy maksymalnych ocen wszystkich czynników w danej grupie)

Firma	Grupy czynników			
	rynkowe	kosztowe	zaopatrzeniowe	miękkie
Swedwood	30%	75%	72%	80%
VWMP	55%	80%	56%	80%
EXIDE	95%	60%	88%	78%

Źródło: obliczenia własne.

Ryc. 2. Profile lokalizacyjne wybranych korporacji międzynarodowych według grup czynników i ich wag
 Źródło: opracowanie własne.

korzystną lokalizacją w specjalnej strefie ekonomicznej i możliwością korzystania z jej przywilejów, tj. ulg podatkowych i kosztów gruntów. Wśród czynników miękkich wszystkie wymienione w kwestionariuszu okazały się istotne i otrzymały ocenę co najmniej „4”, a najważniejsze (ocena „5”) były: dobry wizerunek regionu i jego poziom rozwoju; najwyższą ocenę „5” uzyskały również dwa czynniki z grupy zaopatrzeniowych, które dotyczyły dostępności wykwalifikowanej kadry pracowników i ich jakości pracy;

- 3) o zakupie kontrolnego pakietu akcji fabryki baterii i akumulatorów Centra w Poznaniu przez koncern EXIDE Technologies zadecydowały przede wszystkim czynniki rynkowe: zdobycie i utrzymanie rynku zbytu, popyt na produkty firmy na rynku polskim, dobra dostępność innych rynków europejskich, a także podążanie za konkurencją. Na drugim miejscu znalazły się motywy zaopatrzeniowe, takie jak bliskość źródeł surowców i półproduktów, bliskość dostawców i kooperantów oraz dostępność wykwalifikowanej kadry. Te czynniki wiązały się ze sposobem wejścia na rynek tego amerykańskiego koncernu, który wykorzystał lokalną (w skali koncernu) infrastrukturę przez zakup gotowej fabryki z tej samej branży, z wykwalifikowaną załogą oraz wypracowanymi przez kilkadziesiąt lat funkcjonowania kanałami dystrybucji i dostaw surowców do produkcji, a przede wszystkim znaną markę Centra, o ugruntowanej pozycji na rynku polskim i krajów bloku postsowieckiego. Stosunkowo najmniejszy wpływ na lokalizację miały czynniki kosztowe, choć cztery z nich uzyskały najwyższą ocenę „5”: koszty pracy i koszty funkcjonowania, a także poziom infrastruktury i bliskość zachodniej granicy.

Podsumowując analizę wpływu czynników na lokalizację wybranych filii koncernów międzynarodowych, można stwierdzić, że:

- przewaga znaczenia czynników miękkich przy lokalizacji fabryki Swedwood w Chlastawie nie potwierdza ustaleń Domańskiego z 2001 r., według którego o lokalizacji przedsiębiorstw o wyraźnej orientacji eksportowej decydują czynniki kosztowe;
- grupa czynników kosztowych miała relatywnie największy wpływ na decyzje o lokalizacji fabryki silników VW Motor Polska w polkowickiej podstrefie Legnickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej;
- o decyzji lokalizacji filii EXIDE Technologies jako inwestycji brownfield zadecydowały głównie czynniki rynkowe.

Literatura

- Budner W. 2004. Lokalizacja przedsiębiorstw. Aspekty ekonomiczne, przestrzenne i środowiskowe. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- Chojnicki Z., Czyż T. 2005. Rozwój społeczno-gospodarczy w ujęciu regionalnym. Biuletyn PAN KPZK 219. Warszawa.
- Domański B. 2001. Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski. Prawidłowości rozmieszczenia, uwarunkowania i skutki. IG i GP, UJ, Kraków.
- Dunning J.H. 1980. Toward an Eclectic Theory of International Production: Some Empirical Tests. *Journal of International Business Studies*, 11, 1.
- Dziemianowicz W. 1997. Kapitał zagraniczny a rozwój regionalny i lokalny w Polsce. *Studia Regionalne i Lokalne*, 21 (54). Uniwersytet Warszawski, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, Warszawa.
- Godlewska H. 2001. Lokalizacja działalności gospodarczej. WSHiFM, Warszawa.
- Gorynia M. 2007. Strategie zagranicznej ekspansji przedsiębiorstw. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Grabow B., Henckel D., Hollbach-Grömig B. 1995. *Weiche Standortfaktoren*. Schriften des Deutschen Institut für Urbanistik, Stuttgart.
- Kortus B. 1986. *Wstęp do geografii przemysłu*. PWN, Warszawa.
- Kuciński K. (red.), 2009. *Geografia ekonomiczna*. Oficyna a Wolters Kluwer business, Kraków.
- Rymarczyk J. 2004. *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstw*. PWE, Warszawa.
- Stryjakiewicz T. 1999; *Adaptacja przestrzenna przemysłu w Polsce w warunkach transformacji*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- Stryjakiewicz T. 2009. *Nowe spojrzenie na czynniki lokalizacji działalności gospodarczej*. [W:] *Współczesne problemy przemian strukturalnych przestrzeni geograficznej*. Słupsk, s. 94–102.
- Tobolska A. 2008. *Przestrzenne aspekty ekspansji zagranicznej korporacji międzynarodowych w koncepcjach internacjonalizacji*. [W:] T. Czyż, T. Stryjakiewicz, P. Churski (red.), *Nowe kierunki i metody w analizie regionalnej*. Biuletyn IGS-E iGP, UAM, Seria *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna* 3: 89–113.
- Vernon R. 1966. *International Trade and International Investment in the Product Cycle*. *Quarterly Journal of Economics*, 2.
- Wdowicka M. 2005. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne i inwestycje samorządowe w aglomeracji poznańskiej w okresie transformacji ustrojowej*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.

- Wieloński A. 2005. Geografia przemysłu. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Zajda Z. 1972. Ekonomiczne problemy lokalizacji przemysłowej. [W:] K. Secomski (red.), Elementy teorii planowania przestrzennego. PWN, Warszawa.
- Zorska A. 1998. Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i w gospodarce światowej. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Factors of location of plants of selected international corporations in Poland

Abstract: The article characterises factors of location of the branches of three international corporations that have made direct investment in Polish industry: Swedwood Poland at Chlastawa, Volkswagen Motor Polska at Polkowice, and EXIDE Technologies in Poznań. The set of the most essential factors was obtained via survey questionnaires sent to the directors of those enterprises and then assessed in quantitative terms by each of four groups: market, cost, procurement, and 'soft' factors. Also offered is a survey of definitions of the location factor and theoretical approaches to the location motives of foreign investors.

Key words: international corporations, market, cost, procurement, 'soft' factors